

VÝTVARNÝ SALÓN	2
INCLUSION EUROPE	3 – 5
Skúsenosti zo strednej a východnej Európy	
ĽUDSKÉ PRÁVA	6 – 9
Spoločne proti diskriminácii ľudí s mentálnym postihnutím	
Spôsobilosť na právne úkony a podporované rozhodovanie	
Maďarský parlament reformuje legislatívu o spôsobilosti na právne úkony	
ZO ŽIVOTA MIESTNYCH ZPMP	10 – 11
Aktivity v Dunajskej Strede	
Ukážme čo je v nás	
Vďaka za úspešne zrealizovaný projekt	
NAŠE AKTIVITY	12 – 13
Spravodajstvo z centrály	
Upútavka na Valné zhromaždenie	
RADA VLÁDY SR PRE OSOBY SO ZP	14 – 17
Rada vlády pre osoby so zdravotným postihnutím	
TERAPIE	18 – 19
Kôň miluje človeka	
SOCIÁLNA REHABILITÁCIA	20 – 21
Okrúhly stôl – téma: sociálna rehabilitácia osôb so zdravotným postihnutím	
RADNIČKINE TRHY	22
Radničkine trhy 2009 – pohľad porotkyne	
JAŠIDIELŇA	23
Festival tvorivosti a fantázie 2009	
SOCIOFÓRUM	24
Čo mám robiť, ak potrebujem pomoc?	
Objednávka na rok 2009	

Informácie ZPMP v SR

Vydalo: ZPMP v SR • Švabinského č. 7 • 851 01 Bratislava • tel: 02/63 81 49 87, e-mail: zmpvsvr@zmpvsvr.sk
Redakčne spracovali: Mgr. Iveta Mišová • Mgr. Adriena Pekárová • Mgr. Martina Jarolíňová • Bc. Miroslava Vávrová
Redakčná rada: Elena Kopalová • Mgr. Iveta Mišová • Mgr. Magda Papánková • Mgr. Adriena Pekárová • Mgr. Ľubica Vyberalová
Grafická úprava: Zuzana Chmelová ■ **Tlač:** POLYGRAFICKÉ CENTRUM, www.polygrafcentrum.sk
 Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len s výhradným a predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.
 Vychádza s finančnou podporou MPSVaR SR.

Objednávky zasielajte na adresu: ZPMP v SR • Švabinského č. 7 • 851 01 Bratislava

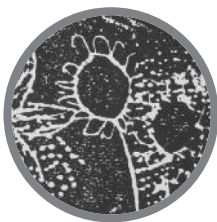
Registované MK SR č. 629 08

Podávanie novinových zásielok povolené RP Bratislava č. j. 1591/96 – P zo dňa 10. 4. 1996

Cena 1 výtlačku **1,16 € (35,- Sk)**, konv. kurz 30,1260 Sk/€

ISSN 1335-8197

Záštitu nad Výtvarným salónom prevzala tento rok PhDr. Jana Kresáková, generálna riaditeľka sekcie menšinových a regionálnych kultúr MK SR. Ak sa vám nepodarilo navštíviť Výtvarný salón osobne, určite vás poteší, že príhovor pani Kresákowej prinášame aj na stránkach nášho časopisu. Témou tohtoročného Výtvarného salónu boli „Malé a veľké veci v živote“.

Výtvarný salón

Milí priatelia,

tohtoročný 14. ročník Výtvarného salónu sa koná vo Vranove nad Topľou. V malom meste, plnom vzácných a obetavých ľudí, v ktorom sa dejú veľké veci. Žijú tu totiž ľudia, ktorí majú veľké srdcia otvorené pre druhých. Ľudia, ktorí neváhajú spraviť veľa aj pre tých slabších, aby sa cítili dobre, boli šťastní, obklopení krásou prírody a ľudského ducha. Zásluhou týchto ľudí s veľkým srdcom je dnes v malom Vranove veľká výstava. Výstava našich malých-veľkých detí, našich nadaných a šikovných „slniečok“. Namaľovali veľa krásnych obrázkov, z ktorých tie najkrajšie si dnes môže pozrieť celé mesto.

Milí priatelia,

dovoľte mi, aby som vás čo najsrdečnejšie pozdravila v mene ministra kultúry Slovenskej republiky pána Mareka Maďariča a vyslovila podporu podujatiu, ktoré prezentuje výtvarný talent ľudí s mentálnym postihnutím. Mám radosť, že Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky sa aj v tomto roku podieľa na podpore vašej krásnej slávnosti, a tým aj na kvalite života ľudí s mentálnym postihnutím, najmä na jeho tvorivom a plnohodnotnom prežívaní. Zároveň ma teší, že sme prispeli k upevneniu bohatej tradície Výtvarného salónu a posilnili jeho miesto pri kreovaní tolerantnejšieho sveta.

Výtvarný salón kočuje, opustil Bratislavu a vydal sa do regiónov. Nech je tento vranovský Výtvarný salón zo všetkých najkrajších, nech si tento superlatív, ako štafetu, podávajú všetci budúci organizátori tohto unikátneho a ušľachtileho podujatia. Prajem vám, aby bol tento váš sviatok farieb veľkým krokom na dlhej ceste k porozumeniu inakosti.

Skúsenosti zo strednej a východnej Európy

V dňoch 1. – 2. 10. 2009 som sa v Prahe zúčastnila na stretnutí riaditeľov združení na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím strednej a východnej Európy, ktoré organizovalo Inclusion Europe (ďalej len IE). Na pracovnom stretnutí sa zúčastnili zástupcovia Poľska, Chorvátska, Maďarska, Slovenska, Rakúska, Česka, zasadnutie viedli Ingrid Korner z predsedníctva IE a Camille Latimier, riaditeľka centrálneho IE pre strednú a východnú Európu.

Inclusion Europe

Cieľom stretnutia bolo zlepšiť prácu a výmenu skúseností a prepojenie komunikácie s IE, aby sa v projektoch, ktoré IE realizuje, odrážali potreby členských krajín. Zároveň išlo o výmenu skúseností o dôležitých politikách rozvoja na národnej a európskej úrovni, o diskusiu, aké sú možnosti budúcej spolupráce v projektoch, ako aj možnosť posilnenia regionálnej spolupráce.

Prvou významnou témou bola Smernica Rady 2000/78/EC o zamestnávaní a jej implementácia do národných zákonov členských krajín EÚ. Jednotliví účastníci sa navzájom informovali o situácii vo svojich krajinách.

Dôležitou informáciou, ktorú sme sa dozvedeli, bol prípad matky dieťaťa s postihnutím, ktorá bola obmedzovaná vo svojej práci, musela dať výpoveď, lebo jej zamestnávateľ nevytvoril primerané podmienky, aby mohla pracovať a zároveň vychovávať svoje dieťa s postihnutím. Súd povedal, že smernica pokrýva aj osoby, ktoré majú k osobe so zdravotným postihnutím blízky vzťah, nielen osoby so zdravotným postihnutím. *(Mnohé matky musia opustiť zamestnanie, keď sa im narodí dieťaťko s postihnutím a nevedia, že zamestnávateľ by im mal vytvoriť primerané podmienky – napr. kratší pracovný čas...)*

Významnou normou na Slovensku je v tejto súvislosti zákon z 20. mája 2004 o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov a zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov. Napriek tomu, že máme vytvorené legislatívne prostredie umožňujúce riešiť otázky zamestnávania osôb s mentálnym postihnutím formou chránenej práce a zamestnaním sa na otvorenom trhu práce, situácia je taká, že len veľmi malé percento z nich je zamestnaných a aj počet chránených dielní na Slovensku je nízky. Títo občania majú veľmi málo príležitostí zamestnať sa, po skončení školy ich väčšinou zachytí sociálna sieť a mnohí sa ocitnú v zariadeniach sociálnej starostlivosti.

Ďalšou významnou témou bola pripravovaná tzv. horizontálna smernica EÚ, ktorá sa týka aj prístupu k službám, ubytovaniu a bankovníctvu, ako aj ďalších významných oblastí. IE pripravilo pozmeňovacie návrhy; v apríli európsky parlament prijal väčšinu návrhov. Za prvý polrok 2009 sa v príprave textu smernice veľa neurobilo; švédske predsedníctvo sa chce návrhom venovať, zároveň navrhli nové texty. O texte tejto smernice by sa malo diskutovať na úrovni Rady.

Účastníci sa zaoberali aj problémom, keď poisťovne nechcú poisťovať osoby s mentálnym postihnutím napr. proti úrazu, čo je prípad diskriminácie. Tento

problém je vo viacerých krajinách Európy. Príkladom dobrej praxe pre mnohých je poisťovňa UNIQA, ktorá v Rakúsku zaviedla poistenie pre ľudí s Downovým syndrómom, podobný príklad je z Nemecka, kde poisťovňa BRUDERHILFE poistuje i ľudí s postihnutím.

Účastníci stretnutia sa dohodli, že zmapujú situáciu vo svojich krajinách a uvedú príklady, keď poisťovne odmietli poistiť ľudí s mentálnym postihnutím. Ďalším príkladom diskriminácie je, ak banky odmietajú otvoriť účet klientovi, ktorý má mentálne postihnutie. Situácia je v rôznych krajinách Európy rôzna, v tomto prípade menej problémov avizovali krajiny ako Slovensko, Chorvátsko, Česko.

Veľmi významnou témou stretnutia bol Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. V Európe zatiaľ ratifikovalo Dohovor 14 krajín, opčný protokol podpísalo 19 krajín. Účastníci informovali o stave ratifikácie Dohovoru v ich krajinách, medzi krajinami, ktoré už ratifikovali, je Maďarsko (medzi prvými), Chorvátsko, Česko a ďalšie. Na Slovensku by sa mal Dohovor v parlamente prerokovať do konca roka 2009.

Európska únia (EÚ) chce tiež dohovor podpísať a ratifikovať (je to významná udalosť pre právnikov), v súčasnosti vypracovali zoznam oblastí, ktoré by chceli mať v kompetencii. EÚ chce zosúladiť svoju politiku s Dohovorom (i akčný plán EÚ sa odvoláva na Dohovor).

Výbor pre práva osôb so zdravotným postihnutím, ktorý začal svoju činnosť, má 28 odborníkov, z toho traja sú Európania; s maďarským a španielskym členom IE už spolupracuje.

Účastníčka rokovania z Chorvátska Dorka Teodorovič vyjadrila názor, že pokiaľ sa nedeje proces deinštitucionalizácie, „považuje Dohovor za rozprávku“. Bohužiaľ i v ostatných krajinách (napr. Česko, Slovensko...) je zatiaľ veľký nedostatok malých komunitných služieb, vďaka ktorým by mohli ľudia s mentálnym postihnutím žiť kvalitným, nezávislejším životom. Rakúski kolegovia z Lebenshilfe Wien budú pripravovať tieňovú správu o situácii v implementácii Dohovoru.

V ďalšej časti stretnutia sa diskutovalo o možnostiach realizácie projektov prostredníctvom výziev EÚ a o potrebách členských organizácií, o regionálnej a európskej spolupráci.

Druhý deň sa niesol v znamení kvality poskytovaných služieb. Čo sú kvalitné služby? Máme normy na kvalitu? Pri meraní kvality služieb by sa mali posudzovať nielen merateľné kritériá, ale i kvalita života, subjektívne pocity užívateľov, šťastie, spokojnosť... Riaditeľka IE informovala o priebehu partnerského projektu, do ktorého sú zapojené Rakúsko, Nemecko, Litva, Macedónsko, Nórsko, Slovinsko, Česko, Španielsko. V súčasnosti analyzujú vývoj hodnotiacich systémov v priebehu času. Vytvorili dva druhy dotazníkov o hodnotiacich metódach, ktoré existujú v krajinách. Dôležité informácie budú o tom, či sú do vedenia služieb a do hodnotiaceho procesu zapojení ľudia s mentálnym postihnutím. Výsledky projektu budú prezentované na celosvetovom kongrese Inclusion International 16. – 19. júna 2010 v Berlíne.

Aká je situácia na Slovensku? Nový zákon č. 448/2009 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona o živnostenskom podnikaní v prílohe č. 1 určuje maximálny počet prijímateľov sociálnej služby na jedného zamestnanca a percentuálny podiel odborných zamestnancov na celkovom počte zamestnancov. V prílohe č. 2 sú podmienky kvality poskytovanej sociálnej služby, a to procedurálne,

personálne a prevádzkové, na základe ktorých sa bude bodovať a hodnotiť úroveň spracovania a plnenia. V mnohom sú podobné „českým štandardom“, kolegovia z Česka majú skúsenosti, že ide o veľkú byrokráciu, veľa písomných dokumentov a človek – klient sa v tom stráca.

Dobrym príkladom praxe je hodnotiaci model Nueva z Rakúska, ktorý sa tvoril od r. 2001. Ľudia s mentálnym postihnutím zadefinovali, čo je kvalita. Významným prvkom hodnotiaceho procesu je: AKO vykonávať rozhovory s ľuďmi s mentálnym postihnutím? V rozhovoroch sa zameriavajú na sebaurčenie, bezpečnosť, intimitu, poskytovanú starostlivosť a celkovú spokojnosť. V prípade dotazníkov používajú ľahko zrozumiteľný jazyk easy – to – read. Hodnotitelia hodnotili zariadenia, aj pracoviská, robili kvalitatívny i kvantitatívny rozbor, na záver urobili tzv. katalóg kvalitných služieb, ktorý je k dispozícii na internete. Model sa realizuje v súčasnosti v Berlíne.

V Chorvátsku v súčasnosti vyvíjajú nástroj na hodnotenie kvality všetkých poskytovateľov služieb. Ide o experiment, šesť rozličných organizácií hodnotí seba. Vychádza sa zo základných princípov inklúzie (začlenenia), sebaurčenia, slobody, súkromia. Do hodnotenia je zahrnutý manažment, podporný personál a klienti (pri tvorbe hodnotiaceho nástroja, pri zbere dát), výsledky budú analyzované, očakávajú pozitívny prínos z tohto procesu.

Účastníci pracovného stretnutia sa zhodli na tom, že potrebujeme nástroje na hodnotenie kvality. Ľudia s mentálnym postihnutím by mali mať právomoci. Spätná väzba od nich je mimoriadne dôležitá. Otázky, ktoré sa v tejto súvislosti vynárajú – sú klienti pripravení odpovedať otvorene? Akým spôsobom by sa malo hodnotenie vykonávať? Čo nám bráni hodnotiť kvalitu služieb? Čo môžeme urobiť my – teraz? Hodnotenie by malo byť interné aj externé a malo by zahŕňať užívateľov služieb.

Záverom pracovného stretnutia účastníci diskutovali o potrebe ďalšieho vzdelávania. Zo strany IE dostali ponuku na výber budúcich možných seminárov a tréningov. V ponuke bolo 25 tém, pričom účastníci mohli navrhnúť ďalšie, ktoré považujú za dôležité.

Ako riaditeľka Republikovej centrály ZPMP v SR som sa na takomto stretnutí zúčastnila prvýkrát. Bola to pre mňa veľmi cenná skúsenosť. Získala som veľké množstvo informácií, o ktoré sa môžem podeliť s kolegyňami a kolegami na Slovensku. Spoznala som nových ľudí a dohodli sme sa na ďalšej výmene informácií a spolupráci s kolegami z Poľska, Maďarska, Chorvátska, Rakúska, ako aj ďalšej intenzívnejšej spolupráci s Českom, ktorá samozrejme nie je novinkou a stále pokračuje. Cením si tiež to, že sa môžem občas zúčastniť na konferenciách, ktoré organizuje Inclusion Europe. Tieto konferencie sú vždy na vysokej odbornej úrovni, stretáva sa tam veľké množstvo úžasných ľudí, rodičov, sebaobhajcov, odborníkov a priateľov. Mne vždy dodajú silu, entuziazmus a ďalšiu energiu do práce, ktorú robím, ktorá je veľmi ťažká a zároveň veľmi obohacujúca.

Je mi ľúto, že sme v tomto roku nedostali finančnú pomoc z MPSVaR SR na cestovné výdavky do zahraničia. Veľmi by som bola rada, keby sa na takýchto pracovných cestách, konferenciách, seminároch mohlo zúčastňovať čo najviac ľudí zo Slovenska (rodičov, sebaobhajcov). Lebo raz vidieť je viac ako 1000-krát počuť a príklady dobrej praxe sú to, čo môže pomôcť zmeniť kvalitu života detí i dospelých ľudí s mentálnym postihnutím u nás.

Bratislava, október 2009

Mgr. Iveta Mišová

Inclusion Europe

Spoločne proti diskriminácii ľudí s mentálnym postihnutím - pokračujeme ďalej

Vážení čitatelia, na stránkach nášho časopisu sme vás v tomto roku začali pravidelne informovať o priebehu projektu Spoločne proti diskriminácii ľudí s mentálnym postihnutím, ktorý realizujeme od marca 2009 s finančnou podporou prostredníctvom grantu z Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a zo štátneho rozpočtu Slovenskej republiky, ktorého sprostredkovateľom je Nadácia otvorenej spoločnosti.

Ľudské práva

Začiatkom septembra sa v projekte Spoločne proti diskriminácii ľudí s mentálnym postihnutím uskutočnilo viacero významných aktivít.

V prvom rade svetlo sveta uzreli hneď tri informačné brožúry, určené širokej verejnosti – Podporované rozhodovanie, Podporované rozhodovanie v ľahko čitateľnom štýle a Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím. Spoločne s Dohovorom OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím v ľahko čitateľnom štýle, ktorý bol vydaný už v priebehu leta, tak tvoria štvoricu základných materiálov, ktorými chceme medzi širokou verejnosťou šíriť osvetu a presadzovať pozitívnu zmenu v životoch ľudí s mentálnym postihnutím.

Počnúc septembrom sme taktiež začali realizovať vzdelávacie semináre pre rodičov a členov ZPMP. Rodičia a opatrovníci sú spravidla najdôležitejšie osoby pre ľudí s mentálnym postihnutím. Preto je veľmi dôležité, aby práve oni mali dostatok informácií a zručností potrebných na posilňovanie autonómie človeka s mentálnym postihnutím. Je dôležité, aby poznali platnú legislatívu, aby vedeli o existujúcich podporných mechanizmoch, ale aby vedeli aj to, čo majú robiť v prípade, že ich dieťa bolo vystavené diskriminácii. Okrem toho chceme v nich posilňovať povedomie o tom, že ľudia s mentálnym postihnutím majú právo na vlastný názor a môžu rozhodovať sami za seba.

Človek s mentálnym postihnutím väčšinu svojho času strávi v kruhu svojej rodiny. Keďže kľúčovým momentom je prenos získaných vedomostí a poznatkov a ich uplatnenie do praxe, zohráva rodina veľmi dôležitú úlohu. Je potrebné, aby aj rodičia a opatrovníci viedli a podporovali človeka s mentálnym postihnutím v jeho každodennom živote. Zároveň

zohrávajú kľúčovú úlohu pri obhajovaní práv, presadzovaní rovnakých príležitostí a búraní predsudkov v našej spoločnosti. Rodičia spoločne s ľuďmi s mentálnym postihnutím a mimovládny organizáciami sú nositelia zmien, ktoré nikto iný nedokáže urobiť, preto ich musíme podporiť a vyškoliť, aby mali v rukách nástroje na zmenu.

Počas realizácie projektu sme naplánovali zrealizovať po dva semináre v jednotlivých regiónoch (spolu 16 seminárov) a dva celoslovenské semináre so zahraničnou účasťou expertov.

Semináre sú jednodňové, trvajú cca 4 hodiny, v jednotlivých blokoch lektorujú experti z oblasti práva a sociálnej práce. Rodičia, ktorých vyškolíme, by mali informácie ďalej šíriť v rámci svojich miestnych ZPMP. Zároveň predpokladáme, že budú tvoriť nátlakovú skupinu požadujúcu zmeny v systéme opatrovníctva a sociálnoprávnej ochrany dospelých občanov, ktorí si nedokážu sami hájiť svoje práva a záujmy. Vzhľadom na charakter obsahu seminárov sa budeme snažiť ovplyvňovať aj samotných rodičov k zmene postojo v súvislosti s Dohovorom o právach osôb so zdravotným postihnutím (ďalej len Dohovor). Predsudky a z toho vyplývajúce postoje vznikali po dlhé stáročia, preto sme do programu seminárov zaradili historický prierez prístupu spoločnosti k osobám so zdravotným postihnutím.

Ďalšou témou je sám Dohovor – jeho história, tvorba, význam, ďalej Opčný protokol (prečo je dôležitý). V rámci preambuly dohovoru sa podrobnejšie venujeme postaveniu a významu rodiny. I keď je Dohovor významný ako celok, niektoré jeho články majú väčší vplyv na život ľudí s mentálnym postihnutím a ich rodiny, ako napr. čl. 5, 9, 12, 19, 14, 27... Článok 12 je venovaný právu na sebaurčenie. Veľa rokov diskutujeme o rozhodovaní ľudí s mentálnym

postihnutím, o ich právnej spôsobilosti a spôsobilosti na právne úkony. Na seminároch sa tejto téme venujeme podrobnejšie – predstavujeme nový nástroj na zabezpečenie rovnakého zaobchádzania, ktorým má byť podporované rozhodovanie.

Účastníci vzdelávania dostanú dve odborné brožúry – **Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím a Podporované rozhodovanie**, ktoré im pomôžu upevniť získané vedomosti a stanú sa pomôckou v boji proti diskriminácii (obe brožúry dostanú účastníci aj v ľahko zrozumiteľnom jazyku).

Prvé semináre sme zrealizovali v septembri, konkrétne 10. 9. 2009 v Bratislave, v spolupráci s Bratislavským samosprávnym krajom (BSK) za účasti riaditeľky Odboru sociálnych vecí PaedDr. Miluše Budayovej, Mgr. Marice Šikovej, vedúcej oddelenia sociálnych služieb. Okrem rodičov prišli aj riaditelia a zamestnanci zariadení sociálnych služieb BSK a na časti seminára sa zúčastnil i predseda BSK Ing. Vladimír Bajan.

Ďalší seminár sa konal 22. 9. 2009 v Košiciach, účastníci boli z Košíc, Gelnice a Sečoviec; 23. 9. 2009 v Nitre, účastníci boli z Nitry, Štúrova, Komárna a Dunajskej Stredy. V priebehu októbra 2009 až marca 2010 sa uskutočnia semináre vo všetkých samosprávných krajoch.

Začiatok školského roka pre nás znamenal aj opätovné rozbehnutie seminárov pre sebaobhajcov, ktoré sa budú pravidelne konať v pondelok, utorok a stredu, a to od 21. septembra každý týždeň.

V úvode článku sme spomínali rodiny, záver venujeme tej istej téme.

Rodiny na celom svete nesú najväčšiu zodpovednosť za poskytovanie pomoci ľuďom s postihnutím, často s minimálnou alebo žiadnou finančnou kompenzáciou. Zabezpečujú základný prístup k uplatňovaniu ich občianskych práv v každodennom živote. Finančné problémy, izolácia a vylúčenie sú príliš častou spoločnou skúsenosťou týchto rodín. Dopad na rodinu je nepopierateľný. Členovia rodiny,

ktorí zabezpečujú významnú časť neplatenej starostlivosti, majú častejšie zdravotné problémy, trpia stresom a chudobou viac ako tí, ktorí nemajú takéto záväzky. Dôsledky týchto stresov môžeme vidieť v nadmernom zastúpení detí s postihnutím v zariadeniach sociálnych služieb. Deti, ktoré sú súčasťou silných podporovaných rodín, môžu lepšie uplatňovať svoje právo na zdravý rodinný život.

Rodiny, ktoré sa starajú a podporujú člena rodiny s postihnutím, žiadajú právne a politické uznanie roly, ktorú hrajú pri zvyšovaní občianstva svojich detí. Naďalej chcú poskytovať pomoc a podporu členovi rodiny, ktorý má potreby v súvislosti so zdravotným postihnutím, ale žiadajú ekonomický príspevok a podporu. Politika zameraná na riešenie problémov týchto rodín musí zabezpečiť rešpektovanie ich unikátnych problémov. Opatrenia na zabezpečenie ekonomickej istoty a posilňovanie podporných komunít majú základný význam pre riešenie finančných problémov a sociálneho vylúčenia rodín ľudí s postihnutím.

Niekoľko faktov:

- Podľa odhadov má zdravotné postihnutie priamy vplyv na 30 – 40 % domácností na celom svete a najmenej na 25 % svetovej populácie.
- Členovia rodiny poskytujú prevažnú časť podpory súvisiacej s postihnutím v každodenných aktivitách.
- Starostlivosť poskytujú viac ženy ako muži.
- Domácnosti, kde žijú deti s postihnutím, majú pravdepodobne nižší príjem ako domácnosti bez detí s postihnutím.
- Rodiny žiadajú komunitné služby, zdravotné a sociálne služby, fyzickú a sociálnu infraštruktúru v mestách a obciach, kde žijú, prístup k doprave a širšej sieti sociálnych vzťahov a sociálny kapitál, z ktorého by mohli čerpať podporu.
- Rodiny poskytujú základný most k uplatňovaniu občianskych práv v každodennom živote detí, mládeže a dospelých ľudí s postihnutím.
- Deti s postihnutím a ich rodiny si žiadajú väčšiu pomoc a podporu, ktorá by zodpovedala ich skutočným potrebám tak, aby mohli vychovávať deti doma.

„Ako deti a i dospelí ľudia s mentálnym postihnutím máme právo:

- **Žiť s našimi rodinami.**
- **Podieľať sa na všetkých aspektoch rodinného života vrátane sexuálnych vzťahov, uzavretia manželstva a rodičovstva.**
- **Vyrastať v šťastnom prostredí plnom lásky a porozumenia.“**

Spracovali: **Mgr. Iveta Mišová a Bc. Miroslava Vávrová**

Spôsobilosť na právne úkony a podporované rozhodovanie k praktickým modelom

V dňoch 27. – 28. 8. 2009 som sa v Prahe zúčastnila na 2. seminári venovanom Dohovoru o právach ľudí s postihnutím pod názvom Spôsobilosť na právne úkony a podporované rozhodovanie – k praktickým modelom. Seminár organizuje medzinárodná organizácia Inclusion Europe a sú zamerané na propagáciu ratifikácie a implementácie tohto Dohovoru.

Na seminári sa zúčastnilo 28 účastníkov z 15 krajín. Bol zameraný na právne, politické, sociálne, sociologické a pedagogické aspekty spôsobilosti na právne úkony. Účastníci si vymieňali vedomosti o niektorých veľmi sľubných pokrokoch v niektorých krajinách. O situácii v Maďarsku informovala Réka Danó, o situácii v Českej Republike Maroš Matiaško a o situácii v Nemecku Geert Freyhoff a Klaus Lachwitz.

Praktická aktivita bola zameraná na aktuálnu situáciu v jednotlivých krajinách z pohľadu ratifikácie a implementácie dohovoru, najmä článku 12.

Klaus Lachwitz, expert v oblasti ľudských práv, zdôraznil význam dobrého prekladu článku 12 ako jadra Dohovoru o právach osôb s postihnutím a potreby jeho ratifikácie bez výhrad. Definícia „spôsobilosti na právne úkony“ ako spôsobilosti na realizáciu práva je spornou otázkou v niekoľkých krajinách. Navyše, účastníci súhlasili, že definícia „podpory“, ako je uvedená v dohovore, musí byť právne interpretovaná v článku 12. Je to spojené s potrebou rozlišovať medzi právnou a sociálnou podporou. Klaus Lachwitz tiež viackrát zopakoval, že náhradné rozhodovanie nie je kvalifikované ako podporný nástroj.

Účastníci seminára sa jednomyselne zhodli na tom, že malé projekty (týkajúce sa veľmi malého počtu ľudí s postihnutím v jednej komunite), by mali byť plánované s tým účelom, aby dokázali, že podporované rozhodovanie je možné a deje sa. Účastníci aktívne diskutovali o kritériách pre rozvoj takýchto projektov, ako aj o skúsenostiach a výhodách iných modelov ako sú person centred plan (plán zameraný na človeka) a personal budget (osobný rozpočet) v tvare modelu podporovaného rozhodovania. Je dôležité, že sa tieto malé projekty objavujú práve teraz, hoci žiadna nová legislatíva zatiaľ nie je. Paralelne k tomu by mal trvať tlak na vládu, keďže štáty majú povinnosť zabezpečiť podporu, ktorú ľudia s postihnutím potrebujú. Neštátne organizácie by si mali vymieňať skúsenosti z dobrej praxe v tejto oblasti a zabezpečiť, aby podpora bola adekvátna a dostatočná.

Na záver účastníci identifikovali množstvo kľúčových partnerstiev: je dôležité rozvíjať kľúčové projekty spoločne so súčasnými opatrovníkmi, nevynímajúc profesionálnych opatrovníkov a spolupracovať v otázkach právnej spôsobilosti so sudcami a ďalšími profesionálmi z oblasti práva. Navyše, diskusie o reforme opatrovníctva by mali byť organizované spoločne s ďalšími dotknutými skupinami v otázkach spôsobilosti na právne úkony, ako sú starí ľudia, ľudia s psychickými ochoreniami...

Počas oboch seminárov bola otázka monitorovania a referovania vyzdvihnutá ako rozhodujúci aspekt implementácie Dohovoru a realizácie práv ľudí s postihnutím.

Mgr. Miroslava Petrovičová

Maďarský parlament reformuje legislatívu o spôsobilosti na právne úkony

Členovia maďarského parlamentu hlasovali 22. septembra 2009 za nový občiansky zákonník. Maďarsko sa tak stalo prvou krajinou na svete, ktorá reformovala svoju legislatívu o spôsobilosti na právne úkony v súlade s požiadavkami Dohovoru OSN o právach osôb s postihnutím.

Podľa predchádzajúceho zákonníka bolo možné úplne alebo čiastočne pozbaviť človeka spôsobilosti na právne úkony a ustanoviť mu opatrovníka. Neexistovali žiadne iné alternatívy. Približne 80 000 dospelých v Maďarsku má opatrovníka, dve tretiny z nich majú právne zakázané robiť dôležité rozhodnutia. Tí, ktorí majú stanoveného opatrovníka a sú pozbavení spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu, majú odopreté viaceré občianske a politické práva, napr. právo rozhodovať, kde budú bývať. Čo znamená, že väčšinu ľudí žijúcich v inštitúciách, tam umiestnili ich opatrovníci bez ohľadu na ich želania. Obmedzovali sa aj práva na uzavretie manželstva a založenie rodiny, ako aj právo manažovať svoj majetok, pracovať a voliť.

Nový občiansky zákonník mení tento legislatívny formát. Hlavné myšlienky novej legislatívy zahŕňajú:

- Legislatívny zákaz pozbavenia spôsobilosti na právne úkony v plnom rozsahu.
- Možnosť novej formy čiastočného opatrovníctva len pre určené špecifické oblasti rozhodovania, ktoré sa má robiť spoločne s dospelým človekom a jeho opatrovníkom.
- Podporované rozhodovanie, ktoré je alternatívou k opatrovníctvu. Podporované rozhodovanie znamená, že spôsobilosť dospelého človeka zostáva nedotknutá. To umožní sieti podporovateľov asistovať dospelým ľuďom pri uskutočňovaní svojich rozhodnutí podporovaním ich sebadeterminácie.
- Predbežné vyhlásenia, ktorými dospelí ľudia môžu plánovať svoju budúcnosť, pre prípad, keď už nebudú môcť urobiť takéto rozhodnutie.
- Všetky nástroje spomenuté vyššie sú dostupné ľuďom, ktorí potrebujú podporu z dôvodu svojho psychického postihnutia, intelektuálnej kapacity alebo závislosti.

Táto legislatívna reforma označuje významný pokrok ku kompatibilite s medzinárodnou legislatívou v oblasti ľudských práv, menovite s Dohovorom OSN o právach osôb

so zdravotným postihnutím (ďalej len Dohovor), ktorý je v Maďarsku právne záväzný.

Mental Disability Advocacy Center (MDAC) pracuje v posledných dvoch rokoch v koalícii s ďalšími neštátnymi organizáciami. Koalícia intenzívne bojovala za opatrovnícku reformu a predstavenie alternatív, pripomínajúc vláde jej povinnosti vyplývajúce z Dohovoru, aby začlenila ľudí s postihnutím do legislatívnej a politickej reformy. Koalícia víta, že legislatívny proces vedúci k prijatiu Občianskeho zákonníka sa realizoval podľa princípu „Nič o nás bez nás“.

MDAC a Maďarská asociácia pre osoby s intelektuálnym postihnutím (ÉFOÉS) zablahoželali členom maďarského parlamentu a súčasne vyzvali politikov, aby pokračovali v procese priblíženia Maďarska k povinnostiam vyplývajúcim z Dohovoru.

V zozname ich požiadaviek legislatívnej a politickej reformy sú:

- zabezpečenie, aby sa právna definícia postihnutia rozšírila na ľudí s psychosociálnym, resp. psychickým postihnutím (alebo takto nálepkovaných), a to na splnenie povinnosti z článku 1 Dohovoru,
- zmena ústavy, vyňatie zákazu práva voliť pre ľudí bez plnej spôsobilosti na právne úkony (na splnenie povinnosti z článku 29 Dohovoru),
- prijatie príslušných krokov, aby sa reálne zabezpečilo právo na život v komunite znížením počtu osôb vo veľkých inštitucionálnych zariadeniach a vytvorením rozsahu služieb v komunitných zariadeniach (na splnenie povinnosti z článku 19 Dohovoru),
- odobratie zodpovednosti vládnu National Disability Council za nezávislé monitorovanie implementácie Dohovoru a udelenie tohto mandátu parlamentnému ombudsmanovi spolu so zvýšeným dofinancovaním, ktorý by zodpovedal rozšíreniu mandátu (na splnenie povinnosti z článku 33 (2) Dohovoru).
- zabezpečiť, aby minister vlády dozeral na ústredie a koordinoval politiku v oblasti postihnutia medzi vládnymi oddeleniami (na splnenie povinnosti z článku 33 (1) Dohovoru).

Zdroj: Spoločný informačný bulletin Mental Disability Advocacy Center (MDAC) a Hungarian Association for Persons with Intellectual Disability (ÉFOÉS)

Viac informácií nájdete na www.mdac.info.

Ľudské práva

Aktivity v Dunajskej Strede

Rok 2009 bol pre ZPMP v Dunajskej Strede zatiaľ pestrý a plný úspešných akcií. Počas školského roku prebieha krúžková aj klubová činnosť. Veľký úspech sme zožali pri oslavách narodenín a menín v kruhu mladých ľudí s mentálnym postihnutím. Veľmi dobre to vplýva na ich duševnú pohodu, pretože ich sami organizujú, pozývajú svojich kamarátov a najbližších. Hudobno-dramatický krúžok pracuje už štvrtý rok pod vedením lektorky Anikó Uher z CVČ. Učia sa tu básničky a pesničky, s ktorými potom vystupujú na rôznych verejných a kultúrnych podujatiach. Naše ZPMP úzko spolupracuje s miestnymi organizáciami ZPMP v SR, čo dokladá prvý spoločný Fašiangový ples koncom februára v Matúškove. Organizátorom plesu bolo ZPMP Galanta. Zábava bola plná radosti, nadšenia a elánu pre rodiny s postihnutými členmi. Úspešnosť plesu sa prejavila najmä v tom, že sa členovia združení zbližili, nadviazali nové priateľstvá, čo sa v bežnom kolebehu života nedá vždy stihnúť. V marci sa konala Putovná výstava historickej cesty vzťahu ku zdravotnému postihnutiu. Bola to prvá a jedinečná výstava na Slovensku, ktorá sa konala v Kultúrnom stredisku v Dunajskej Strede. Realizátorom výstavy bola Fakulta liečebnej pedagogiky Gusztáva Bárcziho ELTE a uskutočnila sa vďaka neziskovému fondu Carissimi, ktorí tento projekt finančne zabezpečili. Nesmieme zabudnúť na nezištnú prácu a pomoc pani Eriky Tóthovej z vedenia Carissimi. Na vernisáži členovia ZPMP vystúpili s kultúrnym programom a dokázali, že človek s postihnutím vie prekonať svoje hranice a môže byť aktívnym účastníkom spoločenského života. Začiatkom apríla sme boli na divadelnom predstavení Divadla Baltazár v Komárne, v ktorom účinkujú herci s mentálnym postihnutím. V máji sa uskutočnila členská schôdza ZPMP s voľbami na štvorročné obdobie. 12. júna sme oslávili Deň krivých zrkadiel v kruhu našich priateľov – žiakov SOU na Neratovickom nám. v Dunajskej Strede. 21. novembra sa bude konať Radosný deň, na ktorom nám študenti Hotelovej akadémie budú pomáhať pri obsluhu. 19. júna sa splnil náš sen. Odcestovali sme na rehabilitačno-rekreačný pobyt k moru do Rimini v Taliansku. Máme krásne zážitky z kúpania sa v mori, návštevy San Marina, či delfinária. Počas letných prázdnin každú stredu majú naši členovia možnosť návštevy Termálneho kúpaliska vďaka pánovi Andrássymu. Ďalším podujatím bol 1. Žitnoostrovský deň sociálnej pomoci, ktorý organizovali Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, Akadémia vzdelávania, Všeobecná zdravotná poisťovňa a Mestský úrad. Náš člen Mirko Sedlák otvoril toto podujatie recitovaním básničky. Vystúpením našich členov sme mohli ukázať verejnosti, že zabezpečením ich každodenných potrieb zo sociálnej sféry môžu mať dôstojný život a byť rovnocenní v komunite. Koncom septembra sa konal XXIX. Žitnoostrovský jarmok a II. Festival pre MP, ktorý organizovalo Žitnoostrovské kultúrne stredisko v Dunajskej Strede.

Ágnes Csefalvay
predsedníčka ZPMP Dunajská Streda

Zo života miestnych ZPMP

„Ukážme čo je v nás“

Vďaka projektu **Ukážme čo je v nás** podporeného nadáciou VÚB sa podarilo v Dome detí Božieho milosrdenstva (DDBM) v Stropkove vybaviť tréningovú miestnosť kuchynskou linkou a iným kuchynským vybavením. V tejto tréningovej miestnosti prebiehali počas piatich mesiacov pracovné stretnutia mladých ľudí s mentálnym a kombinovaným postihnutím, ktorí sú klientmi DDBM. Títo mladí ľudia sa naučili zvládať jednoduché domáce práce, naučili sa pripravovať jednoduché jedlá, starali sa o kvety a zvládli základy stolovania. Na stretnutiach vládla dobrá nálada, bolo cítiť radosť a uvoľnenú atmosféru. Zažili sme tam spolu kopec zábavy a zasmiali sme sa aj z nevydarených vecí. Na záver sme si pripravili spoločné posedenie, kde sme si mohli pochutnať na tom, čo sme si sami prichystali a podelili sa o spoločné dojmy z našich stretnutí.

Cieľom projektu bolo prostredníctvom pracovnej terapie naučiť mladých ľudí s mentálnym a kombinovaným postihnutím osvojiť si praktické zručnosti a naučiť ich zvládať samoobslužné činnosti. Účastníci tohto tréningu môžu svoje vedomosti, skúsenosti a zručnosti neskôr využiť v chránených dielňach, chránenom bývaní ako aj v domácom prostredí.

Projektový tím: **Anna Čurillová** – koordinátorka projektu,
Mgr. Jana Peľáková – zodpovedná za projekt a pracovná asistentka,
Bc. Marcela Slivková – pracovná asistentka

Vďaka za úspešne zrealizovaný projekt

Jedným z možných riešení problémov s nedostatkom financií je aj spolupráca s rôznymi firmami. Takáto spolupráca sa dnes stáva nevyhnutným predpokladom rozvoja neštátnych subjektov a skvalitňovania života detí s postihnutím. Dokazuje to aj príklad nášho projektu Pomoc v živote v Kežmarku.

V tomto roku sme získali finančné prostriedky na zakúpenie polohovacej stoličky pre Súkromnú materskú školu pri Dennom detskom sanatóriu v Kežmarku. Tento projekt sa uskutočnil vďaka podpore spoločnosti Siemens. Autorkou projektu bola riaditeľka materskej školy Mgr. Dagmar Gaborčíková so svojím synom Matúšom. Výhody tejto spolupráce priniesli konkrétnu pomoc pre deti s telesným a mentálnym postihnutím v jej centre, ktoré navštevujú Denné detské sanatórium v Kežmarku.

Štátny vzdelávací program umožňuje modifikáciu vzdelávania pre deti so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (deti so zdravotným znevýhodnením, choré a s vývinovými poruchami pozornosti). Program kladie dôraz aj na individuálne rozvíjanie osobného potenciálu detí, podporuje a rozvíja vzťah dieťaťa k poznaniu

a k učeniu hrou na základe jeho individuálnych potrieb, možností, schopností, záujmov a postojov. Vo všetkých organizovaných formách vzdelávania je potrebné vytvárať deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami špecifické podmienky pre ich čo najúspešnejšie vzdelávanie a uspokojenie potrieb. Špeciálnou potrebou je aj požiadavka na úpravu podmienok. Pre takéto dieťa je potrebné zabezpečiť okrem odborného prístupu vo vzdelávaní aj materiálne zdroje, ktoré zahŕňajú špeciálne vyučovacie pomôcky, prístroje, bezbariérový prístup a hlavne kompenzačné pomôcky. Vďaka kompenzačnej pomôcke – polohovacej stoličke, ktorú sme mohli kúpiť – sa môže realizovať každodenný výchovno-vzdelávací proces dieťaťa s postihnutím. Dieťa sa môže zapájať spoločne s ostatnými deťmi do hier, komunikovať s nimi a realizovať rôzne motorické činnosti (individuálne podľa svojich možností a schopností).

PhDr. Terézia Semaňáková
riaditeľka Denného detského sanatória v Kežmarku

Spravodajstvo z centrály

www.september.sk

Nadačný
fond | Slovak
Telekom

Pre našich milovníkov techniky a počítačov musel byť 29. september 2009 šťastným dňom. Práve vtedy sme totiž slávnostne otvorili dvere počítačovej miestnosti a začal sa internetový kurz „Internet je môj kamarát!“. Pod vedením dvoch lektorov sa v novej počítačovej miestnosti stretáva 14 účastníkov kurzu, ktorí sa rozhodli zvýšiť svoju kvalifikáciu a odbornosť v práci s počítačom.

Vďaka podpore Bratislavského samosprávneho kraja, Nadácii Slovenskej sporiteľne, Nadácii Tatra banky a Nadačného fondu Slovak Telekom, mailom a internetovým sociálnym sieťam, je ďaleký svet zrazu oveľa bližšie a informácie dostupnejšie ako kedykoľvek predtým. Všetkým účastníkom kurzu držíme palce pri jeho absolvovaní.

Dosky, ktoré znamenajú svet...

S FINANČNOU PODPOROU MINISTERSTVA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

...od 21. septembra 2009 opäť počúvajú klopkanie topánok našich hercov z hudobno-dramatického divadla Pozrite sa!. O tom, aké predstavenie si pre nás pripravujú, zatiaľ tajomne mlčia. No po poslednej skúsenosti (vystúpenie divadelníkov Pozrite sa s predstavením O princeznej Slniečnici, viac v Informáciách 2-3/09, pozn. autora) je nám jasné, že to určite bude stáť za to. Aj tento školský

rok bude hercov profesionálne formovať Mgr. Art. Ladislav Neshyba. Súboru sa venuje už 2. rok a výborne sa mu darí. Sme úprimne radi, že už niekoľko rokov nás podporuje aj Ministerstvo kultúry SR, ktoré poskytuje finančnú podporu celému projektu.

Ďakujeme!

Valné zhromaždenie ZPMP v SR

Predsedníctvo ZPMP v SR zvoláva Valné zhromaždenie ZPMP v SR, ktoré sa bude konať dňa 27. novembra 2009 v Hoteli Medium na Tomášikovej ul. 34 v Bratislave. Zároveň určilo kľúč na voľbu delegátov na Valné zhromaždenie ZPMP v SR – za každú členskú organizáciu sa na zhromaždení zúčastní 1 delegát s rozhodujúcim hlasom. Podmienkou účasti delegáta je splnenie povinnosti členskej organizácie v zmysle Stanov ZPMP v SR, a tým je zaplatenie členského príspevku do ZPMP v SR za roky 2008 a 2009 najneskôr do 31. 10. 2009.

Republiková centrála vyzýva členské organizácie ZPMP v SR, aby v termíne do 31. 10. 2009 písomne zaslali meno

delegáta na adresu: ZPMP v SR, Švabinského 7, 851 01 Bratislava. Návratky boli zaslané predsedom členských organizácií ZPMP v SR poštou. Vzhľadom na to, že sa budú konať voľby do orgánov ZPMP v SR, členské organizácie môžu zasielať návrhy na kandidáta na predsedu/predsedníčku, členov predsedníctva (volí sa 8 členov) a členov revíznej komisie (volia sa 3 členovia) v termíne do 31. 10. 2009. Na funkciu predsedu /predsedníčky môžu kandidovať rodičia alebo blízki príbuzní človeka s mentálnym postihnutím. Každý navrhovaný kandidát/kandidátka má povinnosť zaslať na Republikovú centrálu životopis a písomný súhlas so svojou kandidatúrou.

Celoživotné vzdelávanie v Marburgu

To, že sa človek učí celý život, je odveká pravda. Či už hovoríme o vzdelávaní formálnom, neformálnom či informálnom, nemáme k nemu odoprený prístup a keby sme si na dôchodku zmysleli, že si doplníme vedomosti na Univerzite tretieho veku, nikto nám nebude brániť. Naproti tomu sú možnosti človeka s mentálnym postihnutím poľutovaniahodné. Možnosť vzdelávať sa pre neho končí odchodom z praktickej školy alebo niektorého z odborných učilíšť. Kvalifikáciu si ďalej môže dopĺňať len v príležitostných vzdelávacích kurzoch, ktoré sú však ojedinelé. Aj tento pálčivý problém nedostatku príleži-

tostí na celoživotné vzdelávanie pre ľudí s mentálnym postihnutím sme odišli riešiť (a vyriešiť!) do nemeckého Marburgu. Marburg je krásne historické mesto, no predovšetkým je to sídlo centrálneho združenia na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím – združenia Lebenshilfe. Počas 5 dní sme mali príležitosť oboznámiť sa s konceptom celoživotného vzdelávania pre ľudí s mentálnym postihnutím v Nemecku, ktorý nás milo prekvapil. Čo nás tak isto (príjemne) prekvapilo, bola široká ponuka vzdelávacích seminárov na rôzne témy. Navštívili sme aj inštitút celoživotného vzdelávania – Institut Inform, ktorého činnosť nám podrobne predstavil pán Gerhard Heß. Inšpirovaný príkladmi dobrej praxe z Nemecka pripravujeme v spolupráci s Lebenshilfe projekt na rok 2010, zameraný na podporu rozvoja príležitostí pre ďalšie vzdelávanie ľudí s mentálnym postihnutím na Slovensku. Veríme, že zdieľate náš názor na žalostivú situáciu na Slovensku a keď o pár mesiacov projekt spustíme, podporíte nás pri jeho realizácii.

Sebaobhajovanie je pre nás šancou 2.

Tak znie názov projektu, ktorý sa v priestoroch RC ZPMP v SR rozbehol 1. septembra 2009. Čo je jeho hlavnou náplňou a komu sme vďační za jeho podporu? Sebaobhajovanie je pre nás šancou 2 nadväzuje na svojho predchodcu – projekt Sebaobhajovanie je pre nás šancou 1. Nadväzuje tiež na niekoľkoročnú tradíciu stretávania sa sebaobhajcov nielen v Bratislave. Zmyslom a cieľom projektu je odovzdať skúsenosti všetkým záujemcom, ktorí by vo svojich mestách radi založili skupinu sebaobhajcov. V priebehu septembra sa uskutočnilo prvé zo

série dvoch trojdňových školení, na ktorých ponúkame svoje znalosti novým lídrom z Vranova nad Topľou, Malaciek a Trnavy.

V nadväznosti na to zorganizujeme tri informačné semináre pre rodičov budúcich sebaobhajcov. Tento projekt sa uskutočňuje vďaka podpore z Fondu Hodina deťom, ktorý zriadila a spravuje Nadácia pre deti Slovenska. Ďakujeme!

Spravodajstvo spracovala **Bc. Miroslava Vávrová**

NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA
CHILDREN OF SLOVAKIA FOUNDATION

hodina deťom

Rada vlády SR pre osoby so zdravotným postihnutím

Rada je poradným, koordinačným a iniciatívnym orgánom vlády Slovenskej republiky pre riešenie otázok životných podmienok, rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s osobami so zdravotným postihnutím a ich začleňovania do spoločnosti. Rada plní úlohy podľa vlastného plánu činnosti, ktorý nadväzuje na plán práce vlády Slovenskej republiky a plán legislatívnych úloh vlády Slovenskej republiky.

Rada sa skladá zo stálych a nestálych členov. Predsedom rady je podpredseda vlády Slovenskej republiky pre vedomostnú spoločnosť, európske záležitosti, ľudské práva a menšiny.

Podpredsedom rady je ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.

Medzi stálych členov Rady patria aj predsedníčka Zhromaždenia zástupcov organizácií pre pomoc občanom s mentálnym postihnutím Mgr. Iveta Mišová a podpredseda zhromaždenia Mgr. Ladislav Krajčovič.

Prvé zasadnutie Rady sa uskutočnilo 27. apríla 2009. Hlavnými bodmi programu zasadnutia bolo prerokovanie a schválenie rokovacieho poriadku RVOZP, plánu práce RVOZP a zriadenie odborných pracovných skupín na riešenie:

zdravotnej problematiky, sociálnej problematiky, aktualizácie Národného programu rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života a tvorba Registra osôb so zdravotným postihnutím.

Okrem programu 1. zasadnutia obsahoval návrh plánu aj tieto úlohy: September 2009

1. Monitorovanie, analýza a správa o zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti osôb s mentálnym postihnutím, chronickými ochoreniami, duševnými poruchami a poruchami správania, so sluchovým postihnutím, s telesným postihnutím, so zrakovým postihnutím, návrh opatrení na ich riešenie.
2. Vypracovať koncepčný zámer budovania Národného registra osôb so zdravotným postihnutím z dôvodu celospoločenského záujmu.

December 2009:

1. Hodnotenie súčasného stavu poskytovania sociálnych služieb pre osoby so zdravotným postihnutím vzhľadom na novú právnu úpravu.
2. Hodnotenie súčasného stavu poskytovania peňažných príspevkov na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia vzhľadom na novú právnu úpravu.
3. Vypracovať koncepčný zámer aktualizácie Národného programu rozvoja životných podmienok občanov so zdravotným postihnutím vo všetkých oblastiach života.

Na návrh NROZP v SR bol do plánu práce na septembrové zasadnutie zaradený návrh na ratifikáciu Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím pripravovaný MPSVaR SR, ktorý by mal byť postúpený do medzirezortného pripomienkového konania v októbri, na rokovanie Vlády SR v novembri 2009 a následne na ratifikáciu do NR SR. Bola tiež podaná informácia, že na základe analýzy zhody slovenskej legislatívy s dohovorom OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím nie sú známe prekážky na jeho ratifikovanie.

V bode rôzne boli prerokované najmä tieto otázky:

1. Zmeny zákona 5/2004 o službách zamestnanosti zavedené prijatím zákona 108/2009, ich dôsledky a možnosti zlepšenia podpory chráneného zamestnávania osôb so zdravotným postihnutím. Bolo dohovorené, že Sekcia zamestnanosti MPSVaR zvolá k tomuto bodu poradu za účasti ÚPSVaR, ESF a zástupcov organizácií OZP.

2. Dôsledky paragrafu 8a ods. (1) zákona 523/2004 o rozpočtových pravidlách, zavedeného prijatím zákona 383/2008, na možnosti dotácií pre organizácie občanov so zdravotným postihnutím a možnosti a zámery ich riešenia, najmä v súvislosti s ustanovením obsiahnutým v citovanom odseku zákona o rozpočtových pravidlách. Ministerka práce, sociálnych vecí a rodiny SR Tomanová informovala, že pracujú na príprave legislatívneho opatrenia, ktoré by malo umožniť poskytovanie dotácií aj v budúcnosti.
 3. Možnosti a zámery na zabezpečenie prístupnosti digitálneho televízneho vysielania a súvisiacich služieb pre osoby so zrakovým a sluchovým postihnutím po roku 2012 z ekonomického a technického hľadiska v súvislosti s dokumentom „Návrh financovania vybraných nákladových položiek v rámci zavádzania digitálneho vysielania v SR zohľadňujúc variant V2b“ schváleným Uznesením 265/2009.
- Bolo dohovorené, že MDPT zvolá poradu s kompetentnými organizáciami vrátane predstaviteľov zainteresovaných organizácií OZP.

Účastníkov zasadnutia informovala pani ministerka Tomanová o zásadnej redukcii objemu prostriedkov na poskytovanie príspevkov na projekty podľa Výnosu MPSVaR SR o dotáciách v dôsledku ekonomickej krízy, o obmedzujúcich zásadách uplatnených grantovou komisiou pri rozhodovaní o projektoch a o skutočnosti, že prioritou pre MPSVaR SR sú dotácie podľa §2 Výnosu.

Dňa 26. augusta 2009 sa uskutočnilo zasadnutie odbornej pracovnej skupiny Rady vlády SR pre osoby so zdravotným postihnutím na riešenie zdravotnej problematiky osôb so zdravotným postihnutím, na ktorom bola prerokovaná Analýza zdravotnej starostlivosti o ľudí so zdravotným postihnutím v SR. Vedúcou odbornej pracovnej skupiny, spracovateľkou analýzy je doc. MUDr. Mária Šustrová, PhD.

Z analýzy sme pre čitateľov vybrali:

Navrhované všeobecné opatrenia pre zlepšenie zdravotnej starostlivosti o ľudí so zdravotným postihnutím:

- **5.1. Vytvoriť register občanov so zdravotným postihnutím. Poveriť príslušné zdravotnícke inštitúcie, úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, špeciálno-pedagogické poradne hláseniami o zdravotnom postihnutí a NCZI ich spracovaním.**
- **5.2. Vyriešiť následnú zdravotnú a ošetrovateľskú starostlivosť** o občanov s mimoriadne ťažkým zdravotným postihnutím po prepustení z nemocničných zariadení.
- **5.3. Zlepšiť prístupnosť pre občanov so ZP v zdravotníckych zariadeniach** bezbariérovými vstupmi (rampy, zdvíhacie plošiny) do ambulancií, polikliník, nemocníc a iných zdravotníckych zariadení, zabezpečiť prístup do ambulancií a zlepšiť dispozičné riešenia podľa noriem (výťahy, dostatočná šírka dvier ako aj priestorov pre vozíky), izby zariadiť spôsobom vyhovujúcim aj pre pobyty imobilných pacientov (šírka dverí podľa noriem, prístup k sociálnym zariadeniam, WC, osadenie umývadiel).
- **5.4. Vybaviť lôžkové oddelenia** polohovacími posteľami, zdvihákmi a ostatným potrebnými pomôckami pre manipuláciu s imobilnými pacientmi.
- **5.5. Vytvoriť špecializované centrá** pre potreby občanov so ZP, kde dostanú komplexnú pomoc a poradenstvo o svojom zdravotnom postihnutí a potrebe kompenzačných pomôcok.
- **5.6. Vytvoriť centrá včasnej starostlivosti** (včasnej intervencie) pre deti so ZP do 6. rokov a **oddelenia pre nerovnomerný vývin** detí do 18. roku života. Systém včasnej starostlivosti si vyžaduje multidisciplinárny prístup odborníkov z radov zdravotníckych

Rada vlády SR pre osoby so ZP

a nezdravotníckych profesií (psychológ, sociálny pracovník, logopéd, špeciálny pedagóg – liečebný pedagóg, dietológ – nutricionista).

■ **5.7. Vyšetriť pacientov s ŤZP, so sťaženosťou komunikáciou u odborných lekárov bez hradenia poplatku na určitú hodinu** (autisti a viacnásobne postihnutí občania).

■ **5.8. Zvýšiť limity – index obťažnosti (bodové navýšenie na 2,5-násobok)** od zdravotných poisťovní za zdravotnícke výkony pre pacientov s ŤZP v odborných ambulanciách (vypadli výkony 65, 66 a 67 pre pacientov s obmedzenou komunikáciou, napríklad deti s autizmom, Downovým syndrómom, dezorientovaných pacientov a iných) a zvýšiť limity za starostlivosť o imobilných pacientov a pacientov s narušenou komunikáciou v nemocničných zariadeniach (obdobne ako v špeciálnych triedach pre deti s MP majú v jednej triede len 4-5 detí na 1 pedagóga).

■ **5.9. Zvýšiť počet liečební pre dlhodobu chorých.**

■ **5.10. Vyriešiť problém dlhodobej starostlivosti o dlhodobu chorých a terminálne chorých pacientov, ktorí si vyžadujú paliatívnu starostlivosť.**

■ **5.11. Zvýšiť úroveň ošetrovateľstva**, napríklad pri vykonávaní osobnej hygieny v zdravotníckych zariadeniach.

■ **5.12. Umožniť kúpeľnú liečbu aj pacientom – deťom a dospelým ľuďom s inkontinenciou.**

■ **5.13. Zabezpečiť hospitalizáciu občanov s ŤZP so sprievodom.**

■ **5.14. Zabezpečiť pravidelné preventívne prehliadky občanom so ZP v zariadeniach sociálnych služieb (DSS).**

■ **5.15. Predpisovanie ortopedických pomôcok** a kompenzačných pomôcok cez zdravotné poisťovne nie je v súlade s predpisovanými pomôckami lekárov – špecialistov, kde často revízný lekár určuje pomôcku, aj keď nemá potrebnú kvalifikáciu a nepozná pacienta.

■ **5.16. Zabezpečiť stanovenie maximálneho doplatku za lieky** pre pacientov, ktoré sa menia v priebehu krátkych období, doplniť za členov Kategorizačnej komisie aj reprezentantov pacientov.

■ **5.17. Zariadiť kontrolu predpisovania psychofarmák občanom so ZP (MP)** v zariadeniach sociálnych služieb (DSS) a zabezpečiť informovanosť rodinných príslušníkov o nevyhnutnosti ich preskripcie.

■ **5.18. Zabezpečiť dostupnosť liekov** a zdravotníckych pomôcok.

■ **5.19. Podporovať zdravotnú osvetu o zdravom spôsobe** stravovania a životného štýlu podporou edukačných aktivít na školách, zvýšením počtu hodín telesnej výchovy a podporou športových aktivít detí ako prevenciu civilizačných chorôb.

■ **5.20. Sociálni pracovníci** – sociálne sestry, bakalári sociálnej práce a magistri sociálnej práce sú neodmysliteľnou súčasťou zdravotnej starostlivosti o občanov so ZP. Sociálni pracovníci vypadli zo siete poskytovateľov zdravotníckej starostlivosti. Vytvoriť špecializácie vzdelávania sociálnych pracovníkov pre jednotlivé druhy zdravotného postihnutia.

■ **5.21. Zariadiť do výučby** na lekárske fakultách, pedagogických fakultách a fakultách ošetrovateľstva a sociálnej práce predmet „Zdravotné postihnutie“.

■ **5.22. Zabezpečiť školenia posudkových lekárov** o zdravotnom postihnutí v rámci ďalšieho vzdelávania posudkových lekárov. Rešpektovanie posudkov odborníkov pre jednotlivé choroby, najmä syndrómy, ktoré sú spojené s viacnásobným postihnutím.

■ **5.23. Zabezpečiť informačné materiály** s aktuálnymi kontaktmi na inštitúcie (zamerané na oblasti: špeciálno-pedagogické, zdravotnícke, zariadenia sociálnych služieb, sociálno-rehabilitačné, terapeutické, psychologické, psychiatrické, mimovládne apod.) zaoberajúce sa deťmi so zdravotným postihnutím podľa jednotlivých druhov zdravotného postihnutia, aby sme zabezpečili od zdravotníckeho personálu komplexný prístup v starostlivosti o osoby so zdravotným postihnutím.

■ **5.24. Zabezpečiť stravovanie v zariadeniach sociálnych služieb (DSS)** v rámci verejného stravovania na úrovni Vyhlášky o školskom stravovaní a Vyhlášky o zariadeniach školského stravovania 366/2007 Z. z.

Za skupinu občanov s mentálnym postihnutím sme navrhli ďalšie špeciálne opatrenia pre zlepšenie zdravotnej starostlivosti:

- 6.6.1. Zabezpečiť starostlivosť o dospelých občanov s mentálnym postihnutím. V systéme komplexnej starostlivosti počítať tak isto so zdravotníckymi a nezdravotníckymi odborníkmi.
- 6.6.2. Doriešiť starostlivosť o starnúcu populáciu občanov s mentálnym postihnutím, s prihliadnutím na špecifické problémy súvisiace s vekom.
- 6.6.3. Podporiť vznik centier včasnej starostlivosti o deti s mentálnym a viacnásobným postihnutím.
- 6.6.4. Zabezpečiť centrá špecializovanej starostlivosti o deti a dospelých s mentálnym a viacnásobným postihnutím (napr. stomatologickú starostlivosť) v každom kraji a vybraných okresoch.
- 6.6.5. Mobilné služby. V systéme zdravotníckej starostlivosti počítať s mobilnými, resp. terénnymi službami pre deti s mentálnym postihnutím a imobilných občanov.
- 6.6.6. Nevyhnutnosť intervencie sociálnych pracovníkov v nemocničných zariadeniach a odborných ambulanciách pre deti s nerovnomerným vývinom. V rámci týchto oddelení môžu fungovať „Oddelenia včasnej intervencie – včasnej starostlivosti“ pre deti do 6 rokov. Skupinovú prácu tvoria lekári, sociálni pracovníci, dietológovia - nutricionisti, fyzioterapeuti, pedagógovia a špeciálni pedagógovia, logopédi, stredný zdravotnícky personál a iní podľa potreby. Sociálni pracovníci pracujú ako manažéri, koordinátori programov, konzultanti, poradcovia alebo aj terapeuti (kognitívno-behaviorálne terapie).

Rada vlády SR pre osoby so ZP

Druhé zasadnutie Rady vlády sa konalo 5. októbra 2009, zároveň sa uskutočnilo zasadnutie Rady pre seniorov a aj pre osoby so zdravotným postihnutím.

Z tlačovej správy Úradu vlády SR:

Cieľom spoločného rokovania oboch poradných orgánov boli tieto materiály: **Analýza o zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti seniorov a návrh opatrení na ich riešenie, Analýza a správa o zabezpečovaní zdravotnej starostlivosti osôb so zdravotným postihnutím a návrh opatrení na ich riešenie a Informácia o projekte INTERLINKS.**

Vicepremiér SR Dušan Čaplovič na margo prvých dvoch materiálov vyzdvihol ich konštruktívnosť, ktorá vychádza tak z vymenovania nedostatkov, ako aj zo spracovania návrhov na ich odstránenie. Podpredseda vlády SR za najzávažnejšie nedostatky považuje ne-bezbariérovosť niektorých zdravotných zariadení, neumožnenie hospitalizácie občanov s ťažkým zdravotným postihnutím spolu so sprievodom nad 18 rokov, ako aj absenciu zariadení pre dlhodobú starostlivosť a nedostupnosť, prípadne ťažkú dostupnosť špecializovaných zariadení. Podľa jeho slov je potrebné vytvoriť register občanov so zdravotným

postihnutím, zlepšiť prístup osôb so zdravotným postihnutím do zdravotníckych zariadení a napríklad vytvoriť centrá včasnej starostlivosti pre deti so zdravotným postihnutím vo veku do 6 rokov. Účastníci rokovania sa zhodli na potrebe zavedenia vyšetrení pacientov s ťažkým zdravotným postihnutím, so sťaženou komunikáciou u odborných lekárov bez hradenia poplatku na určitú hodinu.

Z rokovanja preto vzišlo odporúčanie vypracovať návrh zákona o dlhodobej starostlivosti a upraviť Zákon o zdravotnej starostlivosti tak, že preventívne prehliadky, vykonávané všeobecnými lekármi a uhrádzané na základe verejného zdravotného poistenia, sa vo vekovej skupine občanov nad 70 rokov budú vykonávať raz ročne. Špecifické preventívne prehliadky u mužov vo veku nad 50 rokov sa podľa návrhu majú vykonávať taktiež raz ročne.

Spracovala **Mgr. Iveta Mišová**, október 2009

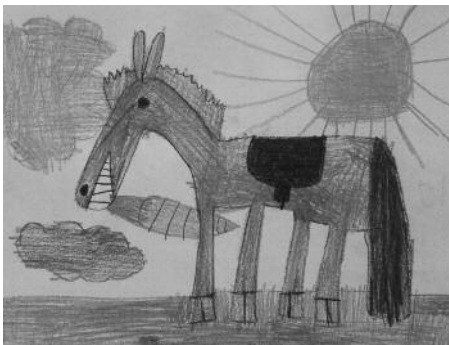
Kôň miluje človeka

Na letných relaxačno-rehabilitačných pobytach sa jazdenie na koníčkoch už stalo bežné.

Takmer všade v blízkosti rekreačných centier je možné si za výhodné ceny zajazdiť.

Aj my sme tento rok boli jazdiť v Mýte pod Ďumbierom. Ale o tom až neskôr.

V Bratislave na Dostihovej dráhe sa hipoterapii venujú dve dámy: Evička Janečková a Lenka Dubinyová. S jednou z nich – s Lenkou – sa nám podarilo spraviť rozhovor.

Terapie

Prebieha hipoterapia po celý rok?

Hipoterapiu robíme celoročne, na jar aj v lete, na jeseň aj v zime a za každého počasia.

Prečo práve hipoterapia?

Spolu s Evou Janečkovou sa koňom venujeme už niekoľko rokov a práca s nimi nás baví. Preto sme sa rozhodli pomáhať deťom a dospelým s hendikepom hlavne zo sociálne slabšieho prostredia pomocou komplexnej rehabilitačnej metódy, akou je pôsobenie koňa na človeka (hipoterapia). Kôň miluje človeka nie pre jeho vzhľad, ale pre jeho lásku.

Zdá sa, že záujem o tento druh činnosti stúpa.

Čomu to pripisujete?

Tempo života sa zrýchľuje a človek prirodzene hľadá rôzne možnosti úniku, aby si oddýchol, aby mohol niekde zakotviť. A tento relax môže ponúknuť aj hipoterapia.

Máte aj stálych a dlhoročných záujemcov či záujemkyne?

Áno, máme ľudí, ktorí nás navštevujú a chodia na hipoterapiu od samého vzniku nášho občianskeho združenia Kôň ako Koníček, ktoré sme založili v roku 2004.

Patrí k hipoterapii aj starostlivosť o koňa (česanie, umývanie), alebo stačí len prísť na „hotové“?

Naše združenie sa venuje pedagogicko-psychologickému jazdeniu a ergoterapii. Čiže do terapie je zahrnuté vyhnojenie a zametanie maštale, čistenie a starostlivosť o koňa. No máme aj deti, ktoré naozaj prídu na „hotové“.

V našom časopise sa zameriavame na ľudí s mentálnym postihnutím alebo inak obdarených. Sú nejaké špecifiká, ktoré by ste mohli vyzdvihnúť a priblížiť našim čitateľkám a čitateľom?

Ideálna hipoterapia by mala byť intenzívna, minimálne 3x do týždňa. Klient by mal sedieť na koni 20 – 30 minút (pri ťažších stavoch 15 – 20 minút), aby mala terapia svoj pozitívny výsledok a účinok.

Pracujeme s deťmi s autizmom a iným postihnutím zo ŠZŠ na Žehrianskej ulici v Petržalke. Navštevujú nás ľudia so schizofréniou z OZ Krídla a OZ Viktória a mnohí ďalší. Na hipoterapiu k nám chodí aj 16-ročné dievčatko s Downovým syndrómom. Je veľmi šikovná, hrá na hudobný nástroj a zúčastňuje sa aj na rôznych vystúpeniach. Chodí k nám od novembra 2008, veľmi sa jej u nás páči. Dokázala by nám pomáhať aj každý deň. I keď na koni má trochu strach, dokáže zvládnuť každý cvik a nakoniec sa z toho veľmi teší.

S koníkom chodíme za deťmi s autizmom priamo do areálu školy, čo máme povolené od pani riaditeľky. Od januára s nami chodievajú okrem koňa aj dva barany. Deti nás pravidelne čakajú, vyzerajú z okna a pravidelne vítajú koníka jabĺčkami a obrovským úsmevom. Zatiaľ čo sa niektorí vozia, iní hladkajú baranov a hrajú sa s nimi. Učiteľky nám rozprávajú, ako sa deti nesmierne tešia na každé stretnutie s koníkom.

Máte tu teda okrem koníkov aj barany.

Ako sa sem vlastne dostali?

Minulý rok v zime sa na dostihovej dráhe konali vianočné trhy pod názvom Gazdovský dvor, kde boli barany na pre-

daj a určené na domáce využitie. Nakoniec sme barany zakúpili a odvtedy sa o ne staráme. A deti majú z nich radosť.

Aký je rozdiel medzi obyčajnou jazdou na koni a hipoterapiou?

Pod obyčajným jazdením si väčšina ľudí predstaví jazdu v sedle a pod hipoterapiou liečbu za pomoci koňa.

Klasické jazdenie môže byť rekreačné alebo súťažné.

Hipoterapia je formou animoterapie. Hiporehabilitácia sa delí na tri časti:

- hipoterapia,
- pedagogicko-psychologické jazdenie,
- športové jazdenie ľudí s postihnutím (paradrezúra, paravoltíž,...).

Pri hipoterapii a pedagogicko-psychologickom jazdení sa využívajú najčastejšie cvičenia na držadlách, kde je veľmi blízky kontakt s koňom. Športové jazdenie ľudí s postihnutím pripravuje jazdcov na preteky.

Kôň dáva pri jazde človeku možnosť pocítiť pohyb chôdze, ktorý je veľmi podobný ľudskému, takže vytvára pocit, akoby jazdou človek kráčaľ. Kôň poskytuje viacdimenzionálne pohybové stimuly, napr. tlak do kĺbu a ťah z kĺbu, krok koňa (pohyb vpred), čo napomáha úpravu pohybového stereotypu.

Zároveň sa prenáša aj teplo z koňa, ktorého telesná teplota je okolo 38°C, čo má priaznivé účinky na uvoľňovanie stuhnutého svalstva. Máme dievčatko, ktoré po druhej hipoterapii dokázalo vďaka tomuto uvoľneniu rovno sedieť. A dokonca ani lekári jej pri vyšetreniach už nemuseli pichať botulotoxín, keďže sa jej svalstvo dokázalo samo uvoľniť.

Kôň je zdroj pohybových impulzov: poskytuje uvoľnenie svalstva, napätia, mimovoľné zapojenie reflexov pre rovnováhu, podporuje vzpriamené držanie trupu a hlavy, zlepšenie koordinácie pohybov, odstránenie agresie, budovanie sebadôvery a napomáha integrovanie ľudí s postihnutím.

Spomenula som už, že aj tento rok v lete sme jazdili v Mýte pod Ďumbierom. Ako vždy aj tento raz som bola svedkom, že bez rozdielu všetci zažívali pri tejto činnosti pocit šťastia. Pokúste sa definovať alebo opísať, čo zažívajú vaši klienti pri týchto pravidelných návštevách.

Neviem za nich odpovedať, najlepšie by to vedeli opísať sami. Ja zažívam pri stretnutí s koňom šťastie, radosť z pohybu a života, prenos pozitívnej energie, uvoľnenie, slobodu... Dalo by sa to zhrnúť do vety: Najkrajší pohľad na svet je z konského chrbta.

Máte nejakú asociáciu hipoterapeutov alebo webovú stránku, kde si vymieňate skúsenosti?

Existuje asociácia združujúca široké spektrum záujemcov o hipoterapiu – Slovenská hipoterapeutická asociácia SHA, www.sha.handicap.sk, ktorá organizuje konferencie. Tento rok sa konala v Bratislave, kde boli prezentované rôzne druhy animoterapie a hlavne hipoterapie, boli tam prezentované najmä výsledky a práca odvedená v tomto odvetví.

Taktiež sa rozvíja komunikácia medzi hipoterapeutmi, hipológmi, špeciálnymi pedagógmi, psychológmi, fyzioterapeutmi, lekármi a do výmeny skúseností sú zapojení aj rodičia.

Odporúčame knihy o hipoterapii: Hipoterapia (Hornáček, Holý, 1998), Hipoterapia: Pedagogicko-psychologické jazdenie (S. Tílešová a kol., 2009), Zooterapie ve světle objektivních poznatků (Kolektív autorů, 2007) a množstvo inej literatúry a informácií dostupných na internete. Naše združenie okrem hipoterapie organizuje už 4. rok malý detský letný tábor, ktorý je pomenovaný podľa nášho koňa menom Kes, kde sa snažíme o integráciu detí. Naša internetová stránka je www.hippokonicek.sk

Ešte nám prezrad'te niečo o svojich plánoch do budúcnosti.

Radi by sme dokončili rekonštrukciu maringotky, ktorá bude slúžiť ako priestor pre ľudí, ktorí sa o kone starajú, aby mal kôň pohodu a bol pripravený na hipoterapiu. Zároveň to bude aj priestor na stretnutia. Časom by sme chceli vytvoriť chránenú dielňu, kde by sa klienti všestranne starali o kone: od vyhnojenia maštale, nastlania podstielky, kŕmenia až po vyčistenie koňa, teda celá starostlivosť v rámci jazdenia a naučenia sa základných vecí okolo zvierat. Bolo by to užitočné strávenie času v prírode. Dali by sa k tomu zakomponovať aj rôzne umelecké aktivity, napr. maľovanie na kamene, drôtikovanie alebo výroba keramiky... Na túto realizáciu sú potrebné financie a mať aj svoj „pláč“.

Takže vašu víziu - mať svoj „pláč“ - ste začali realizovať už touto maringotkou, ktorú obnovujete a tým si začínate plniť svoje sny. K tomu vám prajeme mnoho úspechov, nech sa vám aj naďalej darí konať túto záslužnú činnosť.

Zhovárala sa **Mgr. Magda Papánková**
a techniku obsluhoval **Slávo Klein**
Foto: **Lenka Dubinyová**

Okrúhly stôl – téma: sociálna rehabilitácia osôb so zdravotným postihnutím

Sociálna rehabilitácia je dôležitým nástrojom integrácie osôb so zdravotným postihnutím do spoločnosti. Na kvalitu jej poskytovania vplýva množstvo aspektov.

Pre všetky subjekty, ktoré poskytujú sociálnu rehabilitáciu, je dôležité jasné vymedzenie pravidiel, za akých by sa mala poskytovať.

Národná rada občanov so zdravotným postihnutím v SR (NROZP v SR) v spolupráci so Združením na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR (ZPMP v SR) zorganizovala dňa 7. septembra 2009 v priestoroch Inštitútu pre výskum práce a rodiny okrúhly stôl o sociálnej rehabilitácii.

Zúčastnili sa na ňom zástupcovia MPSVR SR, IVPR, NROZP v SR, ZPMP v SR, UNSS v SR, Maják, n. o., SZTP v SR, OMD v SR. Facilitátorkou stretnutia bola doc. PhDr. Eva Mydlíková, PhD., z Katedry sociálnej práce UK Bratislava.

Teoretický úvod do problematiky predniesla doc. PhDr. Kvetka Repková, PhD. Účastníci v odborne diskutovali o tom, čo je špecializované poradenstvo, aký je rozdiel medzi ním a sociálnou rehabilitáciou. Zaoberali sa otázkami, kto je klientom, aké sú metódy a formy práce, ktoré používajú v praxi a kto sú odborníci, ktorí sociálnu rehabilitáciu poskytujú.

Zadefinovali tieto témy:

Klientom sociálnej rehabilitácie je:

- dieťa alebo dospelá osoba so zdravotným postihnutím
- dospelí s poruchou zraku, sluchu a ďalšími pridruženými postihnutiami
- klienti so zrakovým postihnutím
- ľudia s mentálnym postihnutím, ktorí potrebujú rôznu mieru podpory
- deti a dospelí s ťažkým zdravotným postihnutím

Metódy práce sociálnej rehabilitácie:

- nácvik priestorovej orientácie a pohybu s palicou, bez palice, s vodiacim psom
- nácvik sebaobslužných činností (kuchyňa, domácnosť, odevy, stravovanie...)
- nácvik manipulácie s peniazmi
- výučba Braillovho písma a typografie
- nácvik klávesnicových zručností
- nácvik práce s kompenzačnými pomôckami
- nácvik sociálnej komunikácie
- nácvik sebaobsluhy
- nácvik predmetovej komunikácie
- nácvik obrázkovej komunikácie
- nácvik posunkovej komunikácie
- nácvik taktilnej komunikácie
- nácvik orientácie v priestore a mobility
- nácvik rozhovoru
- komunikačný tréning
- nácvik spoločenského správania sa
- budovanie vzájomných vzťahov (u hluchoslepých klientov)
- diskusie, brainstorming, hry, relaxačné metódy, hranie rolí na rôzne témy
- nácvik získavania zručností vo vyhľadávaní a spracovaní informácií

Sociálna rehabilitácia

- nácvik počítačových zručností
- nácvik sebaobhajovania: kombinácia asertívneho tréningu a využitia argumentácie v bežnom dennom živote klienta v domácnosti, v obchode, na úrade...
- tréning v schopnosti rozhodovať sa
- tréning v riešení problémov

Formy sociálnej rehabilitácie:

- individuálna
- skupinová
- krátkodobá
- dlhodobá
- ambulantná
- terénna
- pobytová
- semirezidenčná
- zážitková

Aktuálni poskytovatelia sociálnej rehabilitácie v MVO:

- špeciálny pedagóg
- sociálny pedagóg
- sociálny pracovník
- terapeuti
- vychovávateľ
- SŠ vzdelanie + interné rekvifikácie
- absolventi kurzov zameraných na konkrétnu oblasť
- sociálny pracovník so zameraním na špecifické pedagogické problémy
- sociálny pracovník so zameraním na andragogiku
- špeciálny pedagóg a andragogická reedukácia
- rehabilitačná asistentka
- lekár
- právnik, ktorý má kurz sociálneho poradenstva
- fyzioterapeut

Poskytovatelia sociálnej rehabilitácie pri svojej práci vychádzajú z § 21 zákona č. 448 o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov: Sociálna rehabilitácia je odborná činnosť na podporu samostatnosti, nezávislosti, sebestačnosti fyzickej osoby rozvojom a nácvikom zručností alebo aktivizovaním schopností a posilňovaním návykov pri sebaobsluhe, pri úkonoch starostlivosti o domácnosť a pri základných sociálnych aktivitách. Ak je fyzická osoba odkázaná na pomoc inej fyzickej osoby, sociálna rehabilitácia je najmä nácvik používania pomôcky, nácvik prác v domácnosti, nácvik priestorovej orientácie a samostatného pohybu, výučba písania a čítania Braillovoho písma a sociálna komunikácia.

Účastníci okrúhleho stola sa zhodli, že pri práci s osobou so zdravotným postihnutím je nevyhnutná spolupráca s rodinou. Práca s rodinou, rodinnými príslušníkmi sa robí prostredníctvom špecializovaného poradenstva.

Spracovali: **Mgr. Iveta Mišová, Doc. PhDr. Eva Mydlíková, Mgr. Michaela Hirčková**

Radničkine trhy 2009

- pohľad porotkyne

9. ročník Radničkiných trhov, na ktorých ponúkajú chránené dielne a pracoviská svoje produkty na predaj širokej verejnosti, sa konali 25. a 26. septembra 2009 na dvoch vnútorných nádvoříach Starej radnice v Bratislave. Zorganizovalo ho ako vždy Združenie Inklúzia pod záštitou primátora Bratislavy a s podporou Nadácie Slovenskej sporiteľne.

Mala som už viackrát príležitosť pracovať ako porotkyňa na Radničkiných trhoch. Je to milá povinnosť, vytrhne ma to z mojich bežných pracovných povinností a nasmeruje na celkom iné činnosti. V tohtoročnej porote sa objavilo niekoľko nových tvárí, ako Andrea Bartová, Viera Karovičová a....., ale aj skúsené porotkyne, ktoré už vedeli čo ich čaká – Jana Menkynová, Kata Kuzmová, Beata Husová a Jana Detvajová. Čo robíme ako porota? Chodíme od jedného stánku k druhému, vyhľadávame v množstve najrôznejších výrobkov, tie ktoré upútajú tvarom, farbou, materiálom, nezvyčajnou kombináciou vzhľadu a funkcie. Obdivujeme výtvarné práce – kresby, maľby, keramiku, prútie a veci z textilu – koberce, tašky, tričká, hračky, nezvyčajné podoby papiera, kovu a dreva. Stoly hýria pestrosťou a len pozorné oko nájde ten výnimočný predmet, ktorý na seba niečím upozorní. Nestačí sa len dívať – často sa treba veľa vypytovať – len tak zistíme, ako sa dá spracovať papier na povrázok na výrobu košíka, ako získa papier fajnovosť tylovej výšivky, ako vzniká dúhová výzdoba hodvábenej šatky alebo malý šperk z kúskov farebného textilu, závesná dekorácia z preglejky. Za každým výrobkom je niekto, kto ho vymyslel a vyrobil, kto mu dal podobu a výraz, kto ho „stvoril“ – s radosťou i trápením. Za každou vecou je príbeh, veľa vecí je veľa príbehov a veľa emócií, mnoho hodín práce a vynaloženej energie. Predmet často hovorí výrečne – maľby a kresby sprostredkujú osobnejšie posolstvá, gesto, ťah štetcom či farbičkou zachytí náladu a úmysel tvorcu. Práve táto autentická stopa je tým háčikom, na ktorý sa chytíte. Nemusí však mať podobu veľkorozmerného a nablýskaného objektu, aj malá figúrka keramického zvieratka so znakmi dotyku ruky môže byť silnejšia než perfektne vyhladený odliatok. Treba sa veľa pýtať, aby ste sa dozvedeli viac o prostredí, dielni a docenili zdanlivo

jednoduché výkony ľudí, ktorým postihnutie nebráni tvoriť pekné diela a vyrábať užitočné produkty. To všetko vás oslovuje, ale nesmiete sa celkom dať chytiť do osídliel a podľahnúť čaru vecí – treba si to utriediť, porovnať – a rozhodnúť sa, kto a čo je to naj... do finále.

Tu začína tá ťažšia fáza práce poroty – rozhodovanie o najlepších a pochvalách. Kandidátov je vždy viac ako cien, a tak prichádzajú na rad argumenty, zvažovanie a porovnávanie, až kým nie je zoznam ocenených hotový a odmeny a pochvaly určené...

Tohtoročná prehliadka tvorivosti, šikovnosti, zručnosti chránených dielní jasnejšie ukázala niekoľko zaujímavých poznatkov. Úroveň prác sa vyrovnáva, stúpa kvalita a pestrosť produkcie, rozširuje sa škála použitých materiálov. Snaha uplatniť vlastné nápady a odlišiť sa od ostatných je čitateľnejšia u viacerých dielní. Prijemným prekvapením je aj zistenie, že niektoré aktuálne trendy, napr. recyklovanie rôznych použitých vecí na niečo nové, nachádza odozvu a s dobrým výsledkom. Recyklujú sa najmä textilie a papier, ale výsledkom už nie je len tkaný handrový koberček ako tradičný symbol šetrného vzťahu k veciam, ale aj rôzne šperky, hračky, dekoratívne a úžitkové predmety na stôl. Šperk bol motív, ktorý bolo na trhoch vidieť asi v najväčšom množstve podôb – z korálikov, handričiek, drôtu a paličkovanej čipky, keramiky a plastu. Novinkou bolo niekoľko nápadov na riešenie dekorácií s použitím živých listov a kvetov rastlín. A naopak tradičná kvalita keramiky a prútených výrobkov sa nestratila a našla svojich obdivovateľov.

9. ročník Radničkiných trhov sa skončil. Verím, že tradícia trhov už má pevnejšie korene a odolá všetkým nepriaznivým okolnostiam, ktoré by ju mohli prerušiť. Teším sa na jubileum.

Mgr. Adriena Pekárová

Cena za najlepší výrobok | Misy a kvety z recyklovaného plastu. Výrobca: DSS prof. K. Matulaya, Bratislava ■ **Cena za najlepšie dielko** | Maľované obrázky od Aleny Semaníkovej. DSS prof. K. Matulaya, Bratislava ■ **Najlepší výrobca** | Rastó Jedlička, DSS Hrabiny, Nová Baňa ■ **Najlepší autor** | Michal Višňovský, DSS Sibírska ul., Bratislava ■ **Najlepšie zariadenie sociálnych služieb** | DSS Hrabiny, Rekreačná ul., Nová Baňa ■ **Najlepšia chránená dielňa** | Tamara Volková, reklamná agentúra a darčeky, Bratislava ■ **Cena viceprimátora hlavného mesta SR Bratislavy** | OZ Promethea, DSS Roho 27 ■ **Cena Nadácie Slovenskej sporiteľne** | Chránená dielňa Anna Hlavenková, Malacky ■ **Pochvaly** | CHD Kukorelliho ul., Piešťany, CHD Prima, Bratislava, Eben-Ezer, Slezská dianonie, Český Těšín, Dom Svätania, Jakubov, DSS a HD Gaudeamus, Mokrohájska ul., Bratislava, PSC Impulz, Bratislava, CHD Eva Režná, Malacky, CHD Katarína Zacharová, Trstená, CHP Keramika Orava, Tvrdosín, ZŠIaMŠ so sluchovým postihnutím, Drotárska ul., Bratislava, ZPMP Vranov nad Topľou, Soňa Zelisková, CHD, Dubnica nad Váhom.

Festival tvorivosti a fantázie

Kto by sa nechcel stretnúť, len tak si potriasť rukou alebo si vypýtať autogram od žijúcich i nesmrteľných legend svetového formátu na poli hudobnej, spoločensko-kultúrnej a vedeckej scény 20. storočia?

Jašidielňa

Speváci Elvis Presley, Michael Jackson a Madonna, herci Marilyn Monroe či Charlie Chaplin, futbalista Ronaldo, kozmonaut Jurij Gagarin, filmoví hrdinovia Superman, Mr. Bean, Kuko, Homer a Marge Simpsonovci, zástanca pasívneho odporu Mahátmá Gándhí...

Tieto a mnohé ďalšie významné osobnosti, dejateľov a postavičky 20. storočia ste mohli v dňoch 2. až 4. septembra 2009 vidieť na vlastné oči v uliciach Žiliny na medzinárodnom festivale tvorivosti a fantázie Jašidielňa. Tento rok sa uskutočnil jej jubilejný 20. ročník, a preto usporiadatelia zvolili príznačnú tému Najlepšie momenty 20. storočia.

Počas troch dní skvelej zábavy mali jašiúčastníci možnosť poriadne sa zabaviť a naučiť sa niečo nové v dvanástich rôznorodých dielniach, z ktorých každá skupina absolvovala presne šesť.

Ja osobne som (spolu s kamarátkou) mala česť sprevádzať štyri veselé deti a dospievajúcich z Domova sociálnych služieb v Ľubici a ich dve starostlivé asistentky. Spoločne sme sa presúvali z jedného stanovišťa na druhé a postupne sa menili z obyčajných ľudí na „vždy pripravených“ pionierov či iskričky. Ochotne sme pomáhali s uprataním verejných priestorov a vyskúšali si pochodovanie po námestí s transparentmi s názvom Svetu mier. S ďalšími účastníkmi Jašidielne sme využili šancu zatancovať si rock'n'roll s nesmrteľným Elvisom Presleym i jeho tanečnou partnerkou Monicou Bellucci a stať sa tak členmi ich vychýreného tanečného súboru. Charlie Chaplin nás zase sprevádzal dielňou Nemý film, na ktorom sme predviedli svoj herecký talent a cit pre detaily. Veľa sme sa naučili vo workshope Vynálezy, kde sme získali poznatky o tom, na akých princípoch funguje

vrtník, dokonca sme sa na istú chvíľu stali jeho súčasťou, medzitým sme si stihli aj zatelefonovať pomocou lanka a pohárikov. A nakoniec sme sa sami pokúsili zostrojiť jeden jednoduchý model vrtníka.

Jožko, Lenka a Peťkovia si prišli na svoje pri tvorbe kubistických obrazov, keď sa plne ponorili do sveta farieb a na moment sa stali ďalším Pablom Picassom, Ľudovítom Fullom alebo inými kubistickými maliarmi.

Modelky, gentlemanov, gejš, bačov či princezné vytvorili z účastníkov s vycibreným vkusom módní návrhári a vizážisti, ktorí už na prvý pohľad dokázali odhadnúť, čo sa v každom jednotlivcovi skrýva. Nasledovala módna prehliadka so všetkým, čo k nej patrí – s módom, moderátormi i jasajúcimi fanúšičkami.

Večery počas Jašidielne boli plné neutíchajúceho tanca a hudby vďaka hudobným skupinám Backwards a Zóna dilemy. O zábavu sa starali aj tvorcovia módnej prehliadky 20. storočím, na ktorej vystúpila aj Miss Slovensko 2009 Barbora Franeková.

V deň lúčenia sa nám nebo zatiahlo a dážď akoby vyjadroval náš smútok z ukončenia tejto akcie.

Jašidielňa každoročne prvý septembrový týždeň rozprúdi život v meste Žilina. Dovolím si tvrdiť, že koncentráciu toľkej radosti, pohybu, jašenia, toľkej fantázie a predstavivosti nezažije žiadne iné miesto počas takého krátkeho časového úseku. Jednoducho, Jašidielňa je jedinečná a bezkonkurenčná akcia, kde sú si všetci ľudia rovní bez ohľadu na vek, národnosť, zdravotný stav či mentálnu spôsobilosť a kde integrácia ľudí s postihnutím a bez postihnutia nie je iba cieľom, ale stáva sa realitou.

Katarína Sedláková

Čo mám robiť, ak potrebujem pomoc?

Asi ste si už tiež neraz položili túto otázku. SocioFórum, nezávislá platforma sociálnych MNO, v týchto dňoch prináša odpoveď. Dňa 12. októbra 2009 zorganizovalo SocioFórum workshop s názvom Informačná kampaň o novom zákone o sociálnych službách.

Cieľom workshopu i samotnej kampane je zvýšiť informovanosť obyvateľov Slovenska o ich právach na sociálne služby a podmienkach ich naplnenia, aby nedochádzalo k situácii, kedy žiadatelia o službu rozširujú rady v poradovníkoch, hoci by im potrebnú službu mohli poskytnúť neverejní poskytovatelia.

Dôležitou súčasťou workshopu bolo aj predstavenie troch nových informačných letákov, ktoré SocioFórum vydalo a plánuje ich, aj v spolupráci s rôznymi neverejnými poskytovateľmi služieb, distribuovať medzi ľudí. Obsah letákov predstavili Helena Woleková a Oľga Repková.

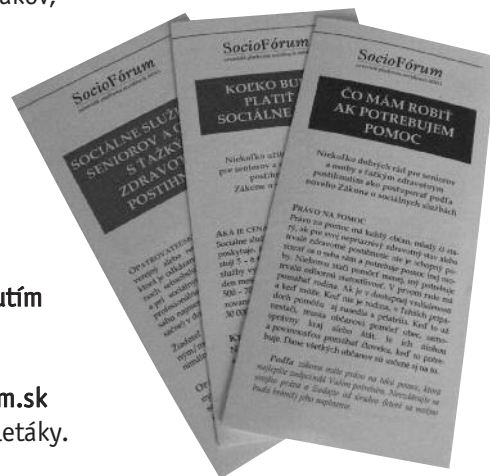
Prvý z letákov – **Čo mám robiť, ak potrebujem pomoc?** – informuje o práve na pomoc pre každého človeka a dáva tiež tipy, ako a kde o pomoc požiadať.

Druhý zo série – leták s názvom **Koľko budem platiť za sociálne služby** – prináša informácie o cenách rôznych sociálnych služieb a ďalších dôležitých veciach súvisiacich s financovaním služieb.

Tretí v poradí – **Sociálne služby pre seniorov a osoby s ťažkým zdravotným postihnutím** – v krátkosti predstavuje všetky druhy sociálnych služieb, prístupné pre klientelu, uvedenú v názve letáku.

Všetky letáky sú voľne prístupné na internete, stačí, ak kliknete na www.socioforum.sk a pod heslom Výročná konferencie – Banská Bystrica sa vám otvoria aj spomínané letáky.

Socioforum

Spracovala: Bc. Miroslava Vávrová

Objednávka INFORMÁCIÍ ZPMP na rok 2009

Všetkým, ktorí mali doteraz problém, ako si zabezpečiť pravidelné čítanie Informácií, ponúkame možnosť priamej objednávky v Republikovej centrále ZPMP v SR, Švabinského 7, 851 01 Bratislava. Informácie ZPMP v SR vyjdú v roku 2009 5-krát, cena jedného výtlačku vrátane poštovného je 1,16 € (35,- Sk), cena dvojčísła 2,32 € (70,- Sk), celoročné predplatné 6,97 € (210,- Sk).

Závazná objednávka časopisu Informácie ZPMP

Mám záujem o staršie čísla z roku 2008:

Závazne si objednávam časopis Informácie ZPMP na rok 2009

Meno, priezvisko:

Adresa (telefónne číslo):

Predplatné 6,97 € (210,- Sk) poukážem zloženkou typu U na účet VÚB Bratislava - mesto,
číslo účtu: 140534012/0200, variabilný symbol: 60409

Časopis mi zasielajte na adresu:

Dátum a podpis objednávateľa:

Konverzný kurz: 30,1260 SK/1 €

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR
Švabinského 7, 851 01 Bratislava, tel./fax: 02/6381 4987, 68
zmpvsvr@zmpvsvr.sk, www.zmpvsvr.sk

Podporované rozhodovanie

Spracovali:
JUDr. Zuzana Stavrovská a Bc. Miroslava Vávrová

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR
Švabinského 7, 851 01 Bratislava, tel./fax: 02/6381 4987, 68
zmpvsvr@zmpvsvr.sk, www.zmpvsvr.sk

Podporované rozhodovanie

Spracovali:
Mgr. Iveta Mišová a JUDr. Zuzana Stavrovská

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR
Švabinského 7, 851 01 Bratislava, tel./fax: 02/63814987,68, www.zmpvsvr.sk

Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím

(s komentárom vybraných článkov)

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v Slovenskej republike
Švabinského 7, 851 01 Bratislava, Slovenská republika
zmpvsvr@zmpvsvr.sk, www.zmpvsvr.sk

Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

Organizácia Spojených národov

4

2009

informácie

Cena: 1,16 € (35 Sk)

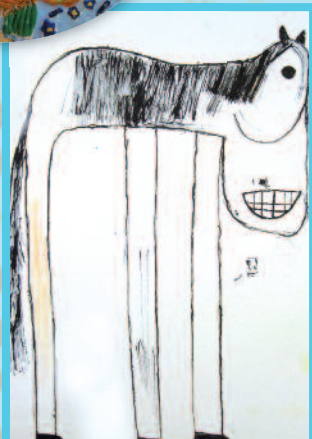
ZPMP v SR

VÝTVARNÝ SALÓN
ĽUDSKÉ PRÁVA
NAŠE AKTIVITY
JAŠIDIELŇA
RADNIČKINE TRHY

**Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym
postihnutím v Slovenskej republike**

Výtvarný salón

Združenie na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím v SR v spolupráci so Združením na pomoc ľuďom s mentálnym postihnutím vo Vranove nad Topľou a s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR zorganizovalo tento rok už 14. ročník súťažnej prehliadky prác ľudí s mentálnym postihnutím – Výtvarný salón ZPMP 2009. Vernisáž výstavy sa konala 2. októbra 2009 v Mestskom dome kultúry vo Vranove nad Topľou.

Porotu tento rok tvorili: Mgr. Art. Martin Knut, akademický maliar Dušan Sekela, výtvarník Miroslav Kudzia, výtvarníčka Beáta Halandová a Mgr. Ján Jankiv. Práce súťažiacich boli ocenené v týchto kategóriách: Maľba, Kombinovaná technika, Fotografia, Koláž, Počítačová grafika, Grafika, Úžitkové umenie, Kresba a Keramika. Hlavnú cenu v kategórii Jednotlivec získal Ervín Kollár z DSS Martin za dielo Vysmiata kobyla Vločka. Hlavnú cenu v kategórii Kolektívna práca získal kolektív Nezábudky zo Združenie na pomoc rodinám so zdravotne postihnutými deťmi Nezábudka. Ich spoločné dielo má názov Príroda okolo nás. Cenu ZPMP Vranov nad Topľou získal opäť kolektív – tentoraz DSS pre deti a dospelých z Martina. Cenu si vyslúžili za koláž Sen o bývaní. Nielen im, ale aj ostatným oceneným zo srdca blahoželáme a želáme mnoho úspechov na ďalších ročníkoch Výtvarného salóna!

Bc. Miroslava Vávrová

Impulzáci na Jašidielni

Prvý septembrový víkend sa Impulzáci ráno stretli na železničnej stanici v Bratislave. Mierili sme do Žiliny, kde sa konal 20. ročník Jašidielne a tam sme predsa nesmeli chýbať. To isté si povedali aj mnohí z rôznych centier nielen zo Slovenska, ale i z Čiech, Maďarska, Poľska, Slovinska, Nemecka a Talianska.

Žilina pre nás prichystala dobré počasie a veľa pekného. Celé historické centrum hralo farbami a úsmevmi. Prvý deň nás privítali organizátorka Soňa Holúbková, Paťa a Kuko. Večer sa po meste prechádzali rôzne známe osobnosti ako Marilyn Monroe, Superman, Elvis, od ktorých sme zbierali autogramy.

Počas troch dní Jašidielne sa organizovali rôzne aktivity: či už to bola módna prehliadka, tančiareň s Elvisom, maľovanie s Picassom, nakrúcanie nemého filmu s Charliem Chaplinom... Každý si prišiel na svoje. Nenechali sme si ujsť ani večerné koncerty a rozlúčkovú disko párty, na ktorú sme sa pripravovali v už spomínanej tančiarni. Stretli sme sa so starými kamarátmi, vytvorili si nové priateľstvá a hlavne sme sa dobre zabavili.

Bolo fascinujúce sledovať symbiózu medzi mladými dobrovoľníkmi a klientmi, ktorí sa na Jašidielňu tešia celý rok. Aj preto sa mohla Jašidielňa nazvať malým medzinárodným festivalom s veľkým srdcom a to hovorím ako pozorovateľka šťastných a vysmiatych tvárí všetkých účastníkov.

Jašidielňa

Ing. Jana Vašáková

